Algirdas Žalnierius, Dangira Baliliūnaitė

1997 metų tyrinėjimai Kaune, Muziejaus gatvėje Nr. 11[a]

1997 m. PRI buvo atlikti tyrinėjimai Kauno senamiesčio 3 kvartale, sklype Muziejaus g. Nr. 11[a]. Tyrinėjimų metu buvo iškasta 11 įvairaus dydžio perkasų, sklype ištirtas 291 m^2 plotas. 66 m^2 plote rasti sunaikinti kultūriniai sluoksniai. Tyrinėjimų tikslas buvo nustatyti buvusio Bernardinų vienuolyno arklidžių vietą.

1995 m. sklypo P gale buvo tyrinėjamas buvęs vienuolyno alaus daryklos pastatas (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais,* V., 1996, p. 217–219). Tada perkasoje Nr. 3 rasti pamatai; apie juos buvo parašyta, kad tai buvusių Bernardinų vienuolyno arklidžių R pamato liekanos. 1997 m. tyrinėjimai pakoregavo šį teiginį.

Tyrinėtas sklypas yra Kauno senamiesčio 3 kvartalo centrinėje dalyje ant antrosios Nemuno ir Neries terasos šlaito krašto, buvusio Bernardinų vienuolyno teritorijos PR kampe. Jokių istorinių žinių apie vienuolyno ūkinius pastatus nėra. Tyrinėjant buvusio Bernardinų vienuolyno kompleksą, buvo rastas 1776 m. Bernardinių ir bernardinų vienuolyno planas, kuriame vienuolyno teritorijos PR kampe raide H yra pažymėtos vienuolyno arklidės. Jos stovi ant ribos, skiriančios vienuolyno teritoriją nuo daržų, Š–P kryptimi, statmenai į minėtąją daryklą, pažymėtą plane raide I ir esančią prie vienuolyno P ribos. Koks buvo arklidžių pastato pobūdis, eksplikacijoje nenurodoma. Vienuolyno arklidės yra pažymėtos apie 1842 m. parengtame Kauno plane ir po 1864 m. sudarytame buvusio vienuolyno plane. Apie 1870 m. plane arklidžių jau nėra, o teritorija apribota tvora, kuri remiasi į alaus daryklą. Šios tvoros pamatai ir buvo rasti 1995 m. iškastoje perkasoje Nr. 3.

Kultūrinių sluoksnių tyrinėtų perkasų R dalyje storis svyruoja nuo 1,35 m iki 1,6 cm. Į V pirminis žemės paviršius žemėja ir perkasų V galuose kultūrinių sluoksnių storis siekia 2,6–2,8 m. Perkasose Nr. 10 ir 11 buvo rastos ir iškastos duobės, kuriose bendras kultūrinių sluoksnių storis siekia 2,6–3,8 m.

Pirminis žemės paviršius yra oksiduotas priesmėlis, nuo R perkasų krašto V link žemėjantis per 1,4–1,65 m. Išskirti du kultūrinių sluoksnių horizontai: pirmasis – tai kultūriniai sluoksniai, susiklostę visose perkasose iki nugriaunant tvorą, antrasis – tai sluoksniai, susidarę tvorą nugriovus iki dabartinių laikų. Pirmojo horizonto sluoksniai klostėsi nuo XIV a. pabaigos iki XIX a. pirmosios pusės.

Perkasose Nr. 3–9 buvo rastas beveik P–Š kryptimi orientuotas mūrinis pamatas, sukrautas iš lauko riedulių ir plytų nuolaužų. Pamatas priglaustas prie buvusios vienuolyno alaus daryklos pamatų. Pamato viršus rastas 30–70 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Jo storis nevienodas – nuo 0,7 m iki 1,03 m, aukštis – nuo 1,8 iki 2,1 m. Prie minimo pamato nerasta jokių pertvarinių sienų. Tik perkasoje Nr. 9 buvo aptiktas prie pamatų priglaustas kitas pamatas, kurio pamatinė dalis yra iki 78 cm storio, o antžeminė – 47–48 cm storio. Sprendžiant iš likusių pamatų fragmentų, ši siena buvo pastatyta apie 1870 m. ir su vienuolyno arklidėmis nieko bendra neturi. Tai patvirtina ir tai, kad pamatas nesibaigia sulig Š sklypo Muziejaus g. Nr. 11[a] riba, o nusitęsia tolyn. Iš viso atidengtas 39 m ilgio pamato fragmentas. Siena stovėjusi neilgai, šis sluoksnių horizontas yra pačiame žemės paviršiuje.

Jokių arklidžių pėdsakų nerasta, išskyrus kelias pasagas ir kaustymo vinis. Jos buvo sluoksnyje po nugriautos tvoros griuvenomis. Manome, kad vienuolyno arklidės buvusios medinės.

Vienas vertingiausių archeologinių objektų buvo rastas perkasoje Nr. 6. Tai XVII a. pabaigos–XVIII a. pradžios varpo liejimo forma ir bronzos lydymo krosnių kompleksas. Varpo liejimo forma (pav. 59:1) yra sumūryta iš plytų, rištų moliu. Plytų paviršius apdrėbtas moliu, iš kurio formuotas varpo vidus. Jo vidinis skersmuo yra 1,32 m. Varpo formai buvo iškasta duobė (apie 4 m^2 dydžio, apie 1,4 m gylio, nuo tuometinio žemės paviršiaus). Į P nuo varpo formos buvo rastas bronzos lydymo krosnies padas, mūrytas iš plytų (pav. 59:2). Išlikusios krosnies plotis (dalis jos nugriauta statant tvoros pamatą) – 1,5–1,6 m. Išlikusios krosnies ilgis yra apie 1,5 m. Į P nuo lydymo krosnies rastos 60 cm pločio lydymo krosnių komplekso peleninės liekanos (pav. 59:3). Tam buvo iškasta apie 1,2 m gylio duobė nuo tuometinio žemės paviršiaus, o šonai išmūryti šonu sustatytomis

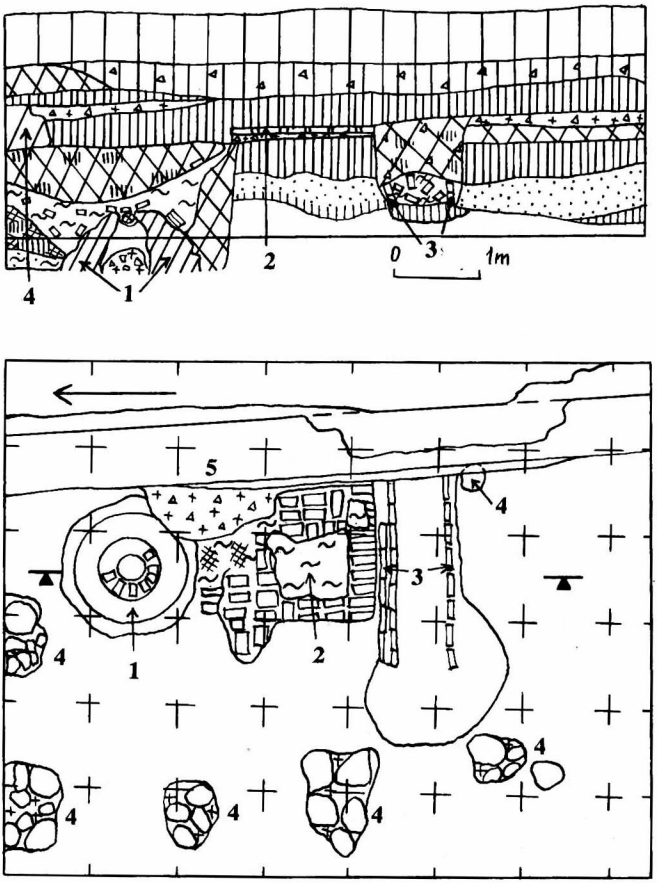

Pav. 59. Kaunas. Muziejaus g. Nr. 11. Perkasa Nr. 6: 1 – varpo forma, 2 – bronzos lydymo krosnis, 3 – lydymo krosnis, 4 – medinio pastato mūrinių stulpų pamatų liekanos, 5 – vienuolyno tvoros pamatai.

Fig. 59. Kaunas. 11 Muziejaus St. Segment No 6:1 – casting mould of a bell, 2 – bronze melting furnace, 3 – melting furnace, 4 – structural remains of the foundations of brickwork towers of a wooden building, 5 – foundations of a monastery wall.

plytomis. Peleninės pamato ilgis yra 2,25–2,3 m. Iš V pusės šalia krosnių ir varpo formos komplekso buvo rasta stulpų pamatų liekanų (iš lauko riedulių, rištų kalkių skiediniu; pav. 59:4). Jos galėjo būti susijusios su pastatu, stovėjusiu virš lydymo krosnių komplekso.

Didžiausią archeologinių radinių dalį sudaro įvairios paskirties buitinė keramika ir kokliai, datuojami XIV–XIX a. Iš įprastų buitinės keramikos indų išsiskiria lauknešėlis su rankena, kampinis puodyninis koklis, puoštas tordiruota kolona. Rastas Aleksandro (1492–1506) denaras patikslino daugelio buitinės keramikos ir koklių tipų datavimo ribas. Kaip retus Kauno senamiesčiui radinius, reikia paminėti iš alebastro (?) drožtą šachmatų figūrėlės dalį, kaulinę šaškę, švininę Dancigo plombą.

Algirdas Žalnierius, Dangira Baliliūnaitė

Excavations at 11[a] Muziejaus St. in Kaunas, in 1997

In 1997 at 11a Muziejaus St. in Kaunas a total area of 291 m² was researched, where there were detected habitation zones from late 14th–20th centuries. The research revealed a casting mould of a bell and a complex of furnaces for bronze production dating to late 17th–early 18th centuries. The casting mould was used to produce 1,4 m high and 1,32 m wide bells.

Algirdas Žalnierius, Dangira Baliliūnaitė

1997 metų tyrinėjimai Kaune, Kuzmos gatvėje Nr. 6

1997 m. PRI buvo atlikti tyrinėjimai Kauno senamiesčio 12 kvartale, pastate Kuzmos g. Nr. 6. Tyrinėjimų tikslas – nustatyti pastato viduje susiklosčiusių kultūrinių sluoksnių stratigrafiją ir buvusią pastato statybos raidą. Po pastato Š dalimi buvo ištirtas 105 m² plotas.

Pastatas Kuzmos g. Nr. 6 yra 12 kvartalo ŠR kampe. XVI a. viduryje čia nutiesta Bevardė (dabartinė Kuzmos) gatvė, ribojanti kvartalą iš R pusės. Kadangi kvartalo R dalis buvo ūkinė, o ne reprezentacinė, čia iki